

SF 10438

Z 1050

223326/S

D'AMARZIT DE SAHUGUET D'ESPAGNAC, Jean Baptiste Joseph (1713-1783)

Die Gefchichte || **Moritzens**, || Grafen von Sachfen, || Herzogs von Kurland und Semigallien, und || Generalfeldmarfchalls der franjöfifchen Armeen, || aus dem Franjöfifchen || des Freyherrn von Espagnac. || *[dvojitá jednoduchá linka]* || Erfter Band. || *[jednoduchá linka]* || Mit Churfl. Sächf. gnädigften Privilegio. || *[jednoduchá linka]* || Leipzig, || im Schwickertfchen Verlage. || 1774.

Die Gefchichte || **Moritzens**, || Grafen von Sachfen, || Herzogs von Kurland und Semigallien, und || Generalfeldmarfchalls der franjöfifchen Armeen, || aus dem Franjöfifchen || des Freyherrn von Espagnac. || *[dvojitá jednoduchá linka]* || Zweyter Band. || *[jednoduchá linka]* || Mit Churfürftl. Sächf. gnädigfter Freyheit. || *[jednoduchá linka]* || Leipzig, || im Schwickertfchen Verlage. || 1774.

1. díl. – [1. vydání]. – Lipsko : Engelhard Benjamin Schwickert, 1774. – 214 s., (+ [1] l.) = A⁸-N⁸, O⁴ ; 8°

2. díl. – [1. vydání]. – Lipsko : Engelhard Benjamin Schwickert, 1774. – 284 s., [2] l. = A⁸-N⁸ ; 8°

19,5 x 13,5 cm : 19 x 12 cm

Poznámka: 1. díl: Rub titulního listu (s. (2) = l. A1b) a list [1]ab = O4ab (v tomto exempláři chybí) nepotištěny. – 2. díl: Rub titulního listu (s. (2) = l. A8b nepotištěn. – Překladatel do němčiny neznámý, Holzmann – Bohatta, *Anonymen-Lexikon* 2., s. 65, 204-205 neuvádějí ani autora, ani dílo, natož překladatele, a veškeré citované bibliografie evidují jako anonymní překlad

Typografický popis: 1. díl: Německý text gotikou (frakturou, některá jednotlivá slova v textu básně i v poznámkách pod čarou švabachem jako písmem vyznačovacím), signatury archů pouze na prvních listech, arabská paginace v horních vnějších rozích, marginální ukazatele v podobě letopočtů arabskými číslicemi, živá záhlaví („Gefchichte des Grafen von Sachfen. / Erftes [- Sechftes] Buch“), tištěné poznámky pod čarou, typografické verzály na začátku předmluvy a každé z prvních šesti knih zalomené do 3 (s. (3), (5)) a do 2 řádků (s. (41), (56), (83), (127), (179)), jednoduchá linka oddělující nadpis od textu (s. (83)), na titulní straně (s. (1)a = l. A1a) dvojitá jednoduchá linka oddělující údaj o autorovi od čísla části a 2 jednoduché linky oddělující číslo části od údaje o vydání a údaj o vydání od impressa. – 2. díl: Německý text gotikou (frakturou, některá jednotlivá slova v textu básně i v poznámkách pod čarou

švabachem jako písmem vyznačovací), latinské a jiné cizojazyčné názvy knih v nakladatelské nabídce (l. [1]a-[2]b = S7a-S8b) antikvou a italikou, signatury archů pouze na prvních listech, arabská paginace v horních vnějších rozích, marginální ukazatele v podobě letopočtů arabskými číslicemi, živá záhlaví („Geschichte des Grafen von Sachfen. / Siebentes [- Zwölftes] Buch“), tištěné poznámky pod čarou, typografické verzály na začátku každé z druhých šesti knih zalomené do 3 (s. (3)) a do 2 řádků (s. (21), (107), (165), (239), (270)), typografická verzála na začátku nakladatelské nabídky (l. [1]a = S7a), dvojitá jednoduchá koncová linka na konci nakladatelské nabídky (l. [2]b = S8b), na titulní straně (s. (1)a = l. A8a [s. 3-4 = l. A1, s. 15-16 = l. A7]) dvojitá jednoduchá linka oddělující údaj o autorovi od čísla části a 2 jednoduché linky oddělující číslo části od údaje o vydání a údaj o vydání od impressa

Ikonografický popis: - - -

Omyly: - - -

Rozpis obsahu rámcových částí: 1. díl: Autorská předmluva („Vorbericht || des Verfassers.“, s. (3)-4). – 2. díl: Nakladatelská nabídka Engelharda Benjamina Schwickerta („Nachstehende Bücher || find bey mir verlegt oder in Menge || zu haben:“, l. [1]a-[2]b = S7a-S8b)

Bibliografie: Ebert, *Allgemeines Bibliographisches Lexikon* 1., sl. 548 neuvádí. – Kayser, *Deutsche Bücherkunde* 1., s. 333 a Kayser, *Index* 2., s. 161 uvádějí toto vydání s cenou 1 tolar 8 grošů a francouzský originál v jednom svazku u téhož nakladatele ze stejného roku za 1 tolar. – Brunet, *Manuel* 6., sl. 1298, č. 23.904 uvádí jen francouzské vydání z roku 1775 (Paříž, 3 sv., 4°, ilustrace). – Gräße, *Trésor* 2., 501, 7., s. 285 neuvádí. – Michaud, *Biographie universelle* 13., s. 43, č. 6 (jen francouzské edice z let 1775). – Oettinger 2., sl. 1617, Estreicher 16., s. 100-101 (jako obsahové polonikum, srov. na s. 101: „Začíná se rokem 1709, kdy Mořic maje dvanáct let bral účast v tažení proti Karlu XII. Na straně 41[-55] kniha druhá vypravuje o volbě Mořice za vévodu kuronského [1726, 1729 abdikoval]. Další materiály se nás netýkají.“) a *GV* 35., s. 51 (všichni včetně údajů o francouzských edicích). – VD18 1112203X (soubor), VD18 90600797 (1. díl, 214 s. ; 8°), VD18 90600800 (2. díl, 284 s., [2] l. ; 8°)

Digitální kopie:

1. díl (*ULB Halle* – Sasko-anhaltská univerzitní a zemská knihovna v Halle):

<https://opendata.uni-halle.de/handle/1981185920/85018>

2. díl (*ULB Halle* – Sasko-anhaltská univerzitní a zemská knihovna v Halle):

<https://opendata.uni-halle.de/handle/1981185920/85015>

Vazba: Lepenkové desky s pokryvem z červeného škrubového papíru, druhdy zlacený hřbetní název „GESCHICHTE || MORITZENS || I. II. BAND“ na červeném papírovém štítku, červená stříkaná ořízka, dobová převazba

ve skromnějším provedení, poněkud otlučené rohy, odřené desky a mírně poškozený hřbet, knižní blok kompaktní a výborně zachovalý, celkový stav dobře zachovalý

Poznámky k provenienci: Uprostřed 2. strany přední a na 1. strany zadní předsádky perem údaj o ceně, na 2. straně přední předsádky „1 rtl 18 gr.“ a na zadním „30 gr.“, zřejmě jde v prvním případě o cenu knihy a v druhém o cenu vazby, tedy 1 říšský tolar 18 grošů a 30 grošů. – Na s. (5) prvního dílu knihy perem francouzské rukopisné ex libris hraběte Jindřicha Arnošta Josefa Orlíka z Lažiska „Rendez moi a mon maître, j'appartiens au Comte Henry d'Orlick m[anu] p[ropr]ia“

Exemplář: Knihovna PNP - Přírůstková kniha „Svoz Strahov“ XXIII. (220501-230100), zapsáno nejspíš roku 1961 (1965 non post)

Poznámka: Francouzský důstojník Jean Baptiste Joseph d'Amarzit de Sahuguet, baron d'Espagnac (1713-1783, k němu Michaud, *Biographie universelle* 13., s. 43), jenž se kromě jiného podílel roku 1741 na francouzské okupaci Prahy ve válce o rakouské dědictví a o dvacet let později (1761) dosáhl generálské hodnosti („maréchal de camp“), se věnoval také literární činnosti v oboru dějin válečnictví. Jeho životopis Heřmana Mořice Saského (1696-1750), levobočka kurfiřta Bedřicha Augusta I. (1670-1733, jako polský král August II. Silný) a Marie Aurory von Königsmarck (1662-1728), německého vojevůdce ve francouzských službách, který se proslavil především během válek o polské a rakouské dědictví (roku 1741 obsadil Prahu, v roce 1742 Cheb), *Histoire de Maurice, Comte de Saxe, Duc de Courlande et de Sémigalle, Maréchal-Général des Camps et Armées de Sa Majesté Très Chrétienne*, vyšel poprvé ve dvou svazcích dvanácterkového formátu péčí většího počtu nakladatelů v Paříži roku 1773 a podruhé v roce 1774 (k těmto edicím Oettinger 1., sl. 1617 (obě chybně klade do roku 1773), Estreicher 16., s. 101 a *GV* 35., s. 51). Třetí vydání u stejných nakladatelů následovalo hned v roce 1775, kdy se však objevila též jiná edice, již pořídil taktéž v Paříži Philippe Denis Pierres (1741-1808, činný 1763-1805, k němu viz BNF, č. FRBNF12180980, dostupné z <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb121809807>), která měla na rozdíl od výše uvedených větší kvartový formát ve třech svazcích, z nichž poslední obsahuje 43 mědirytinových map a plánů (Oettinger 2., sl. 1617 toto vydání klade omylem do roku 1776; dále srov. Brunet, *Manuel* 6., sl. 1298, č. 23.904, Estreicher 16., s. 101 a Michaud, *Biographie universelle* 13., s. 43, č. 6 („Toto vydání je pozoruhodné pro vojenské osoby díky plánům bitev a tažení, které obsahuje.“); *GV* 35., s. 51 bez bližších údajů) a v prvním svazku připojený mědirytinový frontispis s portrétem Heřmana Mořice Saského od Gillese Edme Petita (1694-1760, srov. Nagler, *Künstler-Lexicon* 11., s. 172-174; Thieme -

Becker 26., s. 490) podle předlohy Hyacintha Rigauda (1659-1743, srov. Nagler, *Künstler-Lexicon* 13., s. 179-187; Thieme - Becker 28., s. 349-350) vytvořené před rokem 1745 (viz zde obr. A níže). Je známo ještě několik dalších dvousvazkových vydání převážně v osmerkovém formátu, minimálně z roku 1774 v Utrechtu (srov. též BNF, FRBNF30406236), z téhož roku v Toulouse a Neuchâtelu (12°) a z roku 1789 v Toulouse (výčet Oettinger 1., sl. 1617 a *GV* 35., s. 51, podrobněji a přehledně Estreicher 16., s. 101). Kromě uvedené nizozemské edice z roku 1774 se mimo Francii objevilo také dvousvazkové německé vydání v osmerkovém formátu, které téhož roku v Lipsku uskutečnil Engelhard Benjamin Schwickert (1741-1825, činný 1769-1825, viz *Neuer Nekrolog der Deutschen* 1825, ročník 3., číslo 2, s. 1276-1278; srov. Hasse, *Kurze Geschichte der Leipziger Buchdruckerkunst*, s. 68), a ve stejném roce 1774 vydal tentýž nakladatel i německý překlad od neznámého původce, který vyšel v tomto jediném vydání. Exemplář knihovny PNP opatřený prostou dobovou lepenkovou převazbou obsahuje na předsádkách rukopisné údaje zřejmě o ceně knihy (1 tolar 18 grošů, srov. výše citované Kayserovy bibliografie, které uvádějí cenu 1 tolar 8 grošů) a vazby (30 grošů, což by byla stejně jako v prvním případě odpovídající suma), a dále pak na straně (5) prvního dílu knihy rukopisné ex libris Jindřicha Arnošta Josefa hraběte Orlíka z Lažiska psané francouzsky a pojaté ve velmi tradičním duchu, kdy jakoby sama kniha promlouvá, zde ve smyslu „Vrat' mne mému majiteli, patřím hraběti Jindřichu Orlíkovi.“ Ten pocházel z původně polského rodu svobodných pánů a později hraběcího známého již v 15. století a od konce století 16. usazeného ve Slezsku a na Moravě a byl synem Karla Františka Alexandra svobodného pána Orlíka z Lažiska (1694-1770) a jeho druhé manželky (1733) Marie Terezie rozené hraběnky Stahrembergové, ovdovělé hraběnky z Hodic (1708-1783). Jindřichův otec byl 16. srpna 1753 povýšen do hraběcího stavu (srov. Megerle, *Österreichisches Adels-Lexikon* 2., s. 24; Schimon, *Der Adel*, s. 114 (uvádí datum 8.9. 1753); Doerr, *Der Adel*, s. 237 („von Lasička“ [!], salbuch č. 204, pag. 55-61, dnes v Národním archivu); Král z Dobré Vody, *Der Adel*, s. 180). Jindřich měl čtyři bratry a všichni se věnovali převážně vojenské a dílem také duchovní službě. Nejstarší Karel Wolfgang hrabě Orlík z Lažiska (1735-1786) se zúčastnil mnoha střetnutí v sedmileté válce (1756-1763), úspěšně se také věnoval chovu vojenských koní a v rakouském vojsku dosáhl generálské hodnosti. Gundakar Josef (1736-1760) prodělal rovněž řadu bitev sedmileté války, při obléhání Olomouce roku 1758 byl zasažen dělovou koulí a přišel o nohu, nakonec byl o dva roky později zastřelen při útoku na Kladsko. Jan Nepomucký Filip hrabě Orlík z Lažiska (1739-1773), přestože náležel k duchovnímu stavu a byl kanovníkem v Olomouci, církevní kariéru nakonec zavrhl a sloužil od roku 1759 jako podporučík rakouské armády, bral rovněž podíl na protipruských válkách a taženích a

v hodnosti rytmistra (kapitána jízdy) byl ze zdravotních důvodů v roce 1771 penzionován. Nejmladší z bratří Jan Křtitel Orlík hrabě z Lažiska (1747 - po 1811) se původně vzdělával na vojenské akademii ve Vídni, ale kvůli Janu Filipovi, který opustil duchovní stav a věnoval se válečnictví, byl posléze předurčen k dráze duchovního namísto něho. Nakonec se však také stal vojákem, svého obročí ve Furlánsku, které obdržel od Marie Terezie, se v roce 1767 zřekl a panovnice ho obratem jmenovala podporučíkem. Od roku 1795 působil v hodnosti plukovníka v Opavě jako vojenský velitel obrany hranic a tuto funkci zastával ještě roku 1811. Jako jediný s bratří byl ženat, roku 1793 se jeho chotí stala Marie Anna rozená z Hodic (1738-1811), vdova po Janu Františku Laryšovi ze Lhoty (1738-1792), avšak manželství zůstalo bezdětné a rod jím po meči vymřel. Jindřich Arnošt Josef hrabě Orlík z Lažiska nezůstal rodové tradici nic dlužen a jeho osud jeví s životními příběhy bratří nápadnou podobnost. Narodil se 8. listopadu 1740 a jako čtyřletý, tedy zhruba v letech 1744-1745, byl přijat do řádu maltézských rytířů, avšak v jedenácti (tedy ca 1751-1752) vstoupil do císařské armády. Roku 1755 měl hodnost praporečnicka, zúčastnil se bitev u Lovosic (1756) a u Prahy (1757), přičemž v té první obsadil jedno z nepřátelských opevnění, čímž se však dopustil, dle výkladu svého hejtmana, porušení subordinace a byl z armády se ctí propuštěn. Službu však opět nastoupil, tentokrát jako prostý kyrysník, a v bitvě u Torgavy (1760) ho jeden pruský důstojník probodl. Kvůli následkům tohoto zranění nakonec vojenskou službu roku 1776 v hodnosti rytmistra opustil a zemřel svobodný v roce 1783 (k Orlíkům z Lažiska srov. Kneschke 6., s. 615-616; d'Elvert, *Die Grafen Orlik, Freiherren von Lažiska*, s. 41-44, k Jindřichovi srov. d'Elvert, s. 44: *Heinrich, geb. 8. Nov. 1740, wurde im 4. Jahre seines Alters unter die Maltheser-Ritter aufgenommen, trat schon im 11. in k. k. Kriegsdienste, wurde 1755 k. k. Fähnrich, wohnte den Schlachten bei Lowositz und Prag bei, nahm in der ersten eine feindliche Schanze ein, beging aber, da sich sein Hauptmann diese That beteiligte, einen Subordinationsfehler und wurde des Dienstes mit Ehrebn entlassen, trat als Kürassier-Gemeiner wieder ein, wurde in der Schlacht bei Torgau von einem preuss. Officier durchstochen, musste, geschwächt durch Wunden, 1776 als Rittmeister die Kriegsdienste verlassen und starb unvermählt 1783.*). Nějaké další exempláře knih s provenienčními znaky Jindřicha Orlíka z Lažiska nejsou zatím známy. Rodová knihovna, kterou budovali Karel František Orlík z Lažiska (1694-1770) a jeho syn Jan Křtitel, se někdy po roce 1800 stala součástí zámecké knihovny Laryšů v Solči u Karviné, která byla v padesátých letech 20. století rozptýlena a dnes se o ni dělí tři instituce, a sice Knihovna Národního muzea, která ji deponovala coby svozový celek na zámku v Březnici, dále Knihovna Akademie věd a Zemský archiv v Opavě (srov. Mašek, *Zámecká knihovna Solca*, s. 29). *Knihovna Orlíků z Lažiska* [!] je tvořena sbírkou Karla Františka Alexandra Orlíka a menším souborem jeho

nejmladšího syna Johanna Baptisty Karla Antona Orlíka. Orlíkovská knihovna [tj. její dochované části v KNM, KNAV a ZAO] obsahuje okolo 250 bibliografických jednotek. Jde o knihy 16.-18. století, vesměs latinské, francouzské a italské, v menší míře německé. (Mašek, Zámecká knihovna Solca, s. 27). Orlíkovské knihy bývají označeny vpisky „Ex Bibliotheca Caroli Orlik“, „Caroli Fr. Orlik“ nebo „Ex libris C. Gr. v. Orlik et Laziska“ a také občas dřevořezovým heraldickým exlibris Orlíků, které je prakticky vždy netradičně nalepené nikoliv na příděstích, ale na rubech titulních listů. Místy nalezneme jen vpisek „Orlik“. Knihy posledního z Orlíků bývají podepsány „Joh. Bap. Gr. Orlik Freih. Von Lazischka“. (Mašek, Zámecká knihovna Solca, s. 28). Databáze PROVENIO dále eviduje několik orlíkovských jednotlivin, zřejmě vesměs spravovaných KNM a (až na jednu výjimku) uložené v zámecké knihovně na Březnici. Jedná se o dva tisky 16. století, jednak nizozemský (v latině) z roku 1556 a potom italský (v italštině) z roku 1575 s nedatovanými rukopisnými ex libris Ondřeje Orlíka z Lažiska (1595-1641), který byl zprvu proboštem v Kroměříži, posléze kanovníkem a nakonec kapitulním děkanem v Olomouci (viz <https://provenio.cz/records/226a6202-5e5a-4991-b88e-6e767459ece>), dále o latinský tisk z Německa (1609) s přeškrtným rukopisným ex libris asesora zemského soudu v Opavě a Ondřejova synovce Stanislava Orlíka z Lažiska (zemř. 1669) z roku 1641 dnes uložený v zámecké knihovně v Blatné (<https://provenio.cz/records/032bf43f-7d0c-42b3-8af1-e8ba480a212b>) a o další latinský tisk 16. století s nedatovaným rukopisným ex libris již několikrát výše zmiňovaného Karla Františka Orlíka z Lažiska, jenž byl Stanislavovým vnukem (<https://provenio.cz/records/c6aa30d6-46a7-4a0a-adb6-c8543652eefb>), a konečně o dva francouzské tisky 18. století (ve francouzštině) s nalepeným dřevořezovým heraldickým ex libris Jana Křtitele Orlíka z Lažiska (<https://provenio.cz/records/5fdabdc3-112d-4c7b-9117-2f4bbfe1385c>), které je zřejmě totožné s tím, o němž hovoří výše citovaný Petr Mašek (Zámecká knihovna Solca, s. 28). Starší literatura (Warnecke, *Die deutschen Bücherzeichen*; Lifka, *Exlibris a supralibros*) žádné provenienční znaky rodu Orlíků z Lažiska nezmiňuje.

A. Portrét Heřmana Mořice Saského („Peint par Hyacinthe Rigaud Ecu.er Che.r de l'Orde S. Michel“ – „Gravé par Petit“), mědirytina Gillese Edme Petita (1694-1760, srov. Nagler, *Künstler-Lexicon* 11., s. 172-174; Thieme - Becker 26., s. 490) podle předlohy Hyacintha Rigauda (1659-1743, srov. Nagler, *Künstler-Lexicon* 13., s. 179-187; Thieme - Becker 28., s. 349-350) vytvořené před rokem 1745 (Nagler, *Künstler-Lexicon* 11., s. 173-174 neuvádí, srov. však 13., s. 184, kde zmiňuje předlohu i následné rytiny od celkem šesti původců; Drugulin, *Deutscher Portrait-Katalog*, s. 133 a Drugulin, *Allgemeiner Portrait-Katalog* 2., s. 253 tento portrét neuvádí; *Digitaler Portraitindex* uvádí jen řadu variant této mědirytiny lišících se mírně provedením (jsou zde navíc oslavné verše Françoise de Neufville (1644-1730) a podobou signatur původců, srov. kupř. <https://www.portraitindex.de/documents/obj/33814836>, či <https://www.portraitindex.de/documents/obj/33910605>) uveřejněná jako frontispis k prvnímu svazku pozdějšího vydání francouzského originálu d'Espagnacova životopisu *Histoire de Maurice, Comte de Saxe, Duc de Courlande et de Sémigalle, Maréchal-Général des Camps et Armées de Sa Majesté Très Chrétienne* (k této edici srov. Brunet, *Manuel* 6., sl. 1298, č. 23.904), které uskutečnil roku 1775 v Paříži Philippe Denis Pierres (1741-1808, činný 1763-1805, k němu viz BNF, č. FRBNF12180980, dostupné z <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb121809807>)

B. Portrét Heřmana Mořice Saského, pastel Maurice Quentina de La Tour (1704-1788, srov. Nagler, *Künstler-Lexicon* 19., s. 30-31; Thieme - Becker 22., s. 423-424) z doby okolo roku 1748 uložený v Musée de la Vie Romantique v Paříži (sign. D 89.48)